

Kako je z vozovnico Andreja Pleterskega?

Andrej Pleterski je končno začel polemizirati v nekoliko dostojnejšem tonu. V debato o Brižinskih spomenikih (BS) je prav tako vnesel nekaj novih elementov, zato sem se prisiljen ponovno oglašiti. Moram pa takoj reči, da je vsa moja diskusija – od začetka do konca – docela osebna (seveda to ne pomeni, da se v njej ukvarjam z docela osebnimi rečmi!). Za razliko od Andreja Pleterskega mi namreč truma (prisilno mobiliziranih ali volonterskih) pomagačev ni potrebna.¹

1. Kar zadeva slavistiko, moram reči, da t. i. strukturna opažanja Andreja Pleterskega niso znanstveno neoporečno argumentirana (ali sploh niso argumentirana), zato jih ni mogoče sprejeti. Saj zdaj vendar celo sam Pleterski dramatično pripoveduje, da nima nikakih *nedvoumnih* argumentov za svoja izvajanja o genezi BS v zgornjekoroških krajih, ki jih navaja. Z "izluščenjem" njegovih dokazov se žal ne morem spoprijeti, ker ne obvladam znanstvene metodologije vseh strok, iz katerih izhajajo t. i. strukturna opažanja. Edino, kar lahko storim, je, da pretresem dognanja Andreja Pleterskega v okviru slavistične stroke, ki jo v zelo omejenem obsegu obvladam. Seveda se ob tem ne odpovedujem zdravemu razumu.

2. Trditev Andreja Pleterskega, da predstavljajo "korenine BS" prva besedila v slovanskem jeziku, je neresna zato, ker so besedila lahko ustna (takšnih je – količinsko vzeto – v vseh časih velika večina) ali zapisana. Andrej Pleterski bi imel prav le v primeru, če bi dokazal, da so bili Slovani vse do nastanka "korenin BS" mutasti oziroma nemi. Črnorizec Hrabar pa opozarja celo na *potencialno* možnost, da bi pred "koreninami BS" utegnili obstajati oziroma nastati celo že ZAPISANA slovanska besedila.² O tem, kako si predstavljam genezo BS, sem pisal že tolikokrat, da bi stvar bilo res odveč še enkrat ponavljati.

3. Glede Irene Wiehl: nikjer ni preklcala svoje ugotovitve o "nemeniškem" značaju BS.

Dalje: kvalifikator "ne-ljudsko" v lingvistiki pomeni predvsem knjižno oziroma terminološko specializirano (npr. v okviru kake poklicne skupine, npr. med duhovniki) rabo kake besede.

Moje izražanje o "laičnih" in "samostanskih" grehah je bilo dovolj "preliminarno" (prim. narekovaje!), da bi si Pleterski lahko prihranil dociranje o tem. Ampak: da ne bo nerazumevanja, naj uporabim njegovo izrazje: nespoštovanje svetega večera (večera pred nedeljo ali zapovedanim praznikom) je greh za vse kristjane, ne samo za člane redovniških skupnosti (med njimi je tak greh komaj mogoč).

Dalje: BS so povsem jasni: eksplicitno govorijo o VSEH devicah. Zapovrh na enem mestu še o VSEH SVETIH devicah (VSEH teh gotovo ni bilo v enem samostanu in VSE tudi niso živele v času nastajanja BS!). To lahko ugotovi tudi slavist. Ogovorjenci v BS II so moške instance: kje je v BS II kakšna jezikovna sled uporabe v ŽENSKI SAMOSTANSKI SKUPNOSTI? Nikjer je ni. Takšne sledi prav tako ni v BS I in BS III. Glede tega ne sklicevanje ne nesklicevanje na K. D. Olofa in I. Grafenauerja (ki oba presegata argumentacijo v območju slavistike!) prav nič ne spremeni.

O "sinkih" iz BS II ne morem povedati prav nič drugega, kot sem že: to so očitno verniki, ki niso duhovniki, torej v veliki večini laiki. V okvirih slavistike in zdravega razuma ne morem ugotoviti nič drugega kot sledeče: nobenega znamenja ni, da bi se izgovarjalec BS II obračal na kakšne posebne neduhovnike. Resnično pa ne vem, kje bi sam *posredno našteval* (kaj je sploh to?) "sinke", ki "niso duhovniki in laiški verniki" – kakor pravi Pleterski. (Res: nikjer nisem omenjal maziljenega kralja in članov srednjeveških asketskih skupnosti ob posameznih pridigarjih, ki jih seveda ni mogoče imeti za duhovnike, vendar pa bi na drugi strani težko rekli, da so navadni, tj. laiški verniki. Itd. Kolikokrat naj še ponovim, da poskušam o BS debatirati v okvirih slavistike in zdravega razuma – preprosto zato, ker poznam problematiko srednjega veka v daleč premajhni meri, da bi se drznil spuščati v tozadevno zgodovinarsko polemiko.)

Zato pa lahko poudarim tole: cvetoberu svojih "stuktur(al)nih" laksnosti je Andrej Pleterski zdaj dodal še novo: potem ko je zadnjič služabnika prostodušno razglasil za duhovnika (moral sem mu pojasniti, da

¹ A. Pleterski, Lepi, grdi, zli. O metodah, Liburniji, Karantaniji, vojvodskem stolu, Konverziji in Brižinskih spomenikih, ZČ 52, 1998, 276.

² Pozornemu bralcu ne bo ušlo, da se Andrej Pleterski sploh ne more osredotočiti na polemiko o Brižinskih spomenikih in jo širi na splošen "obračun" z mojimi spisi. "Črnorizca" Hrabra v izmenjavi mnenj z njim na nobenem mestu nisem omenil niti z besedico! Če bi takšno ravnanje Andreja Pleterskega komentiral, bi podcenjeval pamet bralcev ZČ.

je duhovnik BOŽJI SLUŽABNIK, toda to je TERMIN, ne kakršna koli besedna zveza), je sedaj v svoji interpretacijski ihti pričaral še “božje služabnice” (ne vem, ali si to v BS NIKJER IZPRIČANO oznako Andrej Pleterski razlaga kot termin!) in jih izenačil z redovnicami. Lingvistična “učenosť” Andreja Pleterskega je tako globoka kot reka, ki jo človek prebrede, ne da bi si zmočil noge. Njegove razlage okoli t. i. levega pri-lastka so – milo rečeno – čudne. Povem s slikovitim eksemplom: bile bi veljavne v primeru, če bi bila “izguba pameti” “pametna izguba” (zveza s t. i. levim prilastkom) ali če bi bil “naravni zrezek” (zveza s t. i. levim prilastkom) “zrezek narave”. Temeljito se razlikujeta tudi “zgodovina znanosti” in “znanstvena zgodovina”. Zlasti pri terminih je “konvertiranje”, s kakršnim suvereno operira Andrej Pleterski, zelo delikatna in nepredvidljiva stvar. (Jezik pač ni zavtomatizirana sistemska struktura; naj navedem še tale ilustrativni primer: “Faradayeva kletka” ni samo “kletka Michaela Faradaya” – zato pa je “Eichmanova kletka” zgolj “kletka, v kateri je bil Adolf Eichmann med jeruzalemskim procesom”!)

Ampak pogledjmo – v okvirih zdravega razuma, seveda – natančneje latinski pristavek (začetek formule odveze) k BS I, ki se po slovensko glasi: “Gospod, Tvojim služabnikom in služabnicam, ki se Ti izpovedujejo, odpusti grehe, da bodo oni, ki jih v notranjosti biča vest, potolaženi z milostjo Tvoje sprave. Po /Gospodu našem itd.”³ Milost sprave z ljubim Bogom od izvirmega greha dalje potrebuje sleherni človek. Tudi vest ne biča samo posvečencev in redovnic. Prav tako ne grešita samo ti dve kategoriji vernikov. Izpovedovanje spet ni kakšna samostanska “specialiteta”. Formula odveze torej ni kakor koli ekskluziv(istič)na, zato ni mogoče reči, da so “služabniki in služabnice”, ki se omenjajo v njej, duhovniki in redovnice. Je celo tako splošna in običajna, da je niti ni bilo treba izpisati do konca, ker jo je znal vsak duhovnik na pamet. Sploh pa: v srednjeveški družbi je vsakdo na svoj način služil Bogu. Z drugimi besedami: slehernik je bil Bogov služabnik (v terminologiji Andreja Pleterskega in Jožeta Toporišiča: zveza s t. i. levim prilastkom!). Življenje kristjana – ne samo duhovnika oziroma božjega služabnika – je pač služba Bogu. Naj še enkrat ponovim: izgovarjalci BS I se izrecno spovedujejo VSEGA, kar je proti njihovemu krstu. Niti ene sestavine v tem tekstu ni, ki bi jo bilo treba razlagati kot prestopke proti redovniškim pravilom. Vsi naštetih grehi zadevajo slehernika. Dikcija latinskega pristavka k BS I prav tako ne implicira njegove uporabe v ženski redovniški skupnosti. *Moški* so v njej le preveč izpostavljeni. Glede na velikost črk je mogoče sklepati, da je bil tekst BS I namenjen posamičnemu branju (tj. branju *enega duhovnika*, ki je imel pravico do uporabe majestetičnega plurala).⁴

Pozornemu bralcu seveda tudi ni ušlo, da je Andrej Pleterski na podlagi analize BS I začel dati izjave o BS nasplo. To je v kontradikciji z njegovimi izvajanjem v 2. točki (o nastanku BS “iz različnih sestavin”). Prav ponigliavo zafrkavanje se mi zdi, da okoli te zadeve potem terja od mene nekakšno izjasnjevanje, ko pa sam kolobari med celoto (pojem “organske celote” je v debato uvedel on, razlagam naj ga pa jaz – to je res narobe svet!) in “delnostjo” BS. Morda bi bilo dobro najprej urediti misli, šele potem pa vehementno polemizirati. Vlak (po militaristični terminologiji, ki je tako zelo ljuba Andreju Pleterskemu, bi bilo mogoče soditi, da gre za oklepni vlak), na katerega se je vkrcal naš vsestranski učenjak, očitno drvi s preveliko hitrostjo. Kotli so pregreti; upajmo, da ne bo prišlo do eksplozije. Sploh pa: ima gospod doktor pri sebi vozovnico?

4. Zdi se, da bi popotnik Andrej Pleterski rad igral vlogo revizorja na vlaku, ki ga je popeljal v (fantazijske) daljave. V polemikah ta funkcija pripada kritični javnosti. Priznam, da bi imel ob marsikaterem miselnem in lingvističnem loopingu Andreja Pleterskega (in njegovih pomagačev) reči besedo ali dve, toda fiksne ideje za slavistiko in zdravi razum niso posebej rodovitno duhovno “polje”. Tu sem “na isti valovni dolžini” s Petrom Štihom, ki je povsem enakega mnenja glede zgodovine.

Ob koncu naj izrazim zadovoljstvo, da je Andrej Pleterski brez pripomb vzel na znanje moje skrajno eksaktno “homologizacijo” svoje “struktur(al)ne” raziskovalne paradigme (ob zgodbi o Martinu Krpanu z Vrha od Svete Trojice) in ji brez besed priznal tehtnost (opazil sem namreč, da je važen element njegove polemične “tehnike in tehnologije” molk o stvareh, glede katerih je spoznal, da ima njegov ugovarjalec prav.⁵)

Igor Grdina

³ Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja, Ljubljana 1992, 86.

⁴ Opozorilo na to dejstvo dolgujem Nataši Golob, ki se ji tudi na tem mestu prisrčno zahvaljujem.

⁵ Opustil je npr. prismsuknjeno zatrdanje, da se govornik v BS II med drugim obrača tudi na redovnice. Jenjal je dokazovati, da “rab” pomeni duhovnika. Nič več ga ne mika omenjati kobilo v zvezi z Irene Wiehl. Itd. itd. Skratka: Filipi so tu!